

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το μετά χείρας βιβλίο του διδάκτορα του Πανεπιστημίου του Αιγαίου και μεταδιδακτορικού ερευνητή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Αλέξανδρου Καπανιάρη συνιστά μια καλοτεκμηριωμένη, πρωτότυπη και απολύτως ευπρόσδεκτη συμβολή στην ελληνική λαογραφική βιβλιογραφία. Όσα γράφει εδώ ο συγγραφέας στηρίζονται βεβαίως στη μεταδιδακτορική του έρευνα, που ολοκληρώθηκε στο «Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας» του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Η μεταδιδακτορική του έρευνα είχε τίτλο «Αρχειακή Εθνογραφία & Αναγνώσεις σε Ψηφιακό Περιβάλλον: “Συνομιλώντας” με τα αρχεία των Πηλιορειτών εν Αιγύπτω», και στήριξε ένα πρόγραμμα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, που οργανώθηκε από την «Ακαδημία Λαϊκού Πολιτισμού και Τοπικής Ιστορίας» του φορέα «Μαγνήτων Κιβωτός», ο οποίος έχει ιδρυθεί από την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος και Αλμυρού.

Όπως ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού σημειώνει: «επιχειρεί σε ένα καινούργιο ερευνητικό πεδίο της εθνογραφίας, αυτής των αρχείων με τη χρήση ψηφιακών μέσων, να “συνομιλήσει” με σπάνια και ανέκδοτα αρχεία Πηλιορειτών που μετανάστευσαν στην Αίγυπτο κατά τον 19ο αιώνα, αλλά και στις αρχές του 20ού, οι οποίοι και δραστηριοποιήθηκαν επιτυχημένα στο γενικό εμπόριο, στη βαμβακοκαλλιέργεια, σε ξενοδοχειακές μονάδες, σε βιοτεχνίες, σε εταιρίες ποτοποιίας, ζυμαρικών, καπνού, καθώς και σε άλλους εμπορικούς

και βιοτεχνικούς τομείς». Και το κάνει αυτό με πλήρη επιτυχία, επιστρατεύοντας τόσο τις στέρεες λαογραφικές του γνώσεις, αυτές που απέκτησε υπό την καθοδήγηση της εκλεκτής λαογράφου, ομότιμης καθηγήτριας του Πανεπιστημίου του Αιγαίου κυρίας Μαρίας Γκασούκα, όσο και εργαλεία και ευκολίες από τις σύγχρονες τεχνολογίες αιχμής, όπως είναι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), τα εργαλεία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (e-learning) και η ψηφιακή αφήγηση (digital storytelling).

Σε διαδοχικά κεφάλαια, μετά την κατατοπιστική εισαγωγή, ο συγγραφέας εξετάζει το ιστορικό πλαίσιο της παρουσίας και της δράσης του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, την παροικιακή άνοδο, την κοινοτική οργάνωση των Ελλήνων στην Αίγυπτο, και ειδικότερα την περίπτωση του Συλλόγου της Ζαγοράς, το φαινόμενο του ευεργετισμού των Ελλήνων της Αιγύπτου, και ειδικότερα τις περιπτώσεις των Απόστολου Γ. Κωνσταντινίδη (ψευδ. Πήλιος Ζάγρας, 1888-1971) και Κωνσταντίνου Γ. Κωνσταντινίδη (ψευδ. Πέτρος Μάγνης, 1880-1953), στο πλαίσιο της πνευματικής δράσης του Ελληνισμού στην Αίγυπτο, μέσα από τα πρώτα ελληνικά έντυπα.

Εξετάζει ακόμη την έννοια και την πρακτική των κλάδων της αρχαιακής εθνογραφίας και της εθνογραφίας του «αρχαιακού περιβάλλοντος», σε συνδυασμό με την κριτική ανάγνωση ενός αρχαιακού υλικού, στα πλαίσια αυτού που ονομάζει «εθνογραφία της ανάγνωσης». Ασχολείται συστηματικά με τις αναγνώσεις των αρχείων σε ψηφιακό περιβάλλον και ειδικότερα με τα αρχεία των Πηλιορειτών της Αιγύπτου, που τα χαρακτηρίζει «πλούσια δεξαμενή προς έρευνα», ενώ εξετάζει την ψηφιακή αφήγηση και την αρχαιακή εθνογραφία υπό το πρίσμα των νέων τεχνών και των τεχνικών παραγωγής και δημοσιοποίησης της πληροφορίας.

Συστηματικά ο κύριος Καπανιάρης ασχολείται εδώ με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και επικοινωνίας (ιστολόγια, ομάδες facebook) και τη συμβολή τους στην αρχειακή εθνογραφία, εξετάζοντας τα εργαλεία συλλογής, προβολής και καταγραφής του υλικού, αλλά και την πρακτική των «ψηφιακών ερευνητικών σημειωματαρίων». Ειδικές αναφορές κάνει για ορισμένα μέσα επικοινωνίας (messenger, skype), αλλά και για το youtube ως εργαλείο συλλογής υλικού σε μια έρευνα. Επίσης γράφει αναλυτικά για το εξ αποστάσεως πρόγραμμα «Πηλιορείτες εν Αιγύπτω: Αρχειακή Εθνογραφία με την Οπτική των Νέων Τεχνολογιών & του Διαδικτύου», που συνιστά ένα συγκροτημένο πρόγραμμα e-learning εκπαίδευσης, όπως και παραπάνω αναφέρθηκε. Παράθετεί τα σχετικά με τον σκοπό, τη μεθοδολογία, την ύλη και την αξιολόγηση του προγράμματος, η οποία έγινε με ειδική μεθοδολογία, χρήση ερωτηματολογίων, ειδικές παραμέτρους όσον αφορά τα αποτελέσματα, τους στόχους, τις προσδοκίες και τη σχέση τους με τον εργασιακό χώρο, αλλά και με παραμέτρους σχετικές με το γνωστικό αντικείμενο και τα εργαλεία πληροφορίας και επικοινωνιών (προφορικός γραμματισμός), τη σύγκριση μέσων τιμών απαντήσεων κατά ζεύγη και τα δεδομένα της ποιοτικής έρευνας. Για τα στοιχεία αυτά μάλιστα έχουμε δημοσιεύσει με τον συγγραφέα του βιβλίου αυτού ειδικές μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά της αλλοδαπής.

Τέλος ο κύριος Καπανιάρης ασχολείται συστηματικά με το πέρασμα από το αρχειακό τεκμήριο στον σχεδιασμό μιας ψηφιακής αφήγησης, την οποία χαρακτηρίζει «εργαλείο αναδιήγησης - αναδόμησης της ιστορίας ενός αρχείου», και της οποίας τη σχέση με τις ανθρωπιστικές επιστήμες μελετά, κυρίως υπό το πρίσμα της μεθοδολογίας για την υλοποίησή της. Περιγράφει

φοντας δε τα παραδοτέα του προγράμματος (εκπαιδευτικό υλικό, ψηφιακή αφήγηση, αρχειακή εθνογραφία) αναφέρεται εκτενώς στην πλατφόρμα του ελεύθερου λογισμικού διαχείρισης ψηφιακών μαθημάτων (Course Management System) moodle και στο κανάλι στο youtube ως αποθετήριο μαθημάτων.

Δεδομένου ότι επέβλεφα τη σχετική μεταδιδακτορική έρευνα του κυρίου Αλέξανδρου Καπανιάρη, είδα από κοντά τον μόχθο, τη συστηματική εργασία, την εξαιρετική κατάρτιση και το πάθος του για τα αντικείμενα αυτά, αλλά προχωρήσαμε και από κοινού σε ορισμένες εξειδικευμένες επιστημονικές δημοσιεύσεις, στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα, ας μου επιτραπεί να είμαι ιδιαιτέρως υπερήφανος για όλα αυτά, και μάλιστα για περισσότερους από έναν λόγους: επειδή αυτή η πρωτοποριακή για τα ελληνικά δεδομένα εργασία σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε στο «Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας» που διευθύνω, επειδή έτσι για πρώτη φορά εισήχθησαν στην Ελληνική Λαογραφία μεθοδολογίες και επιστημονικές πρακτικές των digital humanities, αλλά και επειδή είχα την ευκαιρία να γνωρίσω τον συγγραφέα τού μετά χείρας βιβλίου και να συνεργαστώ στενά μαζί του.

Τον κύριο Καπανιάρη χαρακτηρίζει μια θηριώδης εργατικότητα και ένα πάθος πρωτόγνωρο για τη δουλειά του. Έμαθα πολλά από αυτόν και συνεχίζω να μαθαίνω, καθώς η συνεργασία μας συνεχίζεται. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να ήταν μόνο η αρχή, αλλά το μέλλον είναι επίσης ορατό, κατά την παροιμιώδη φράση των αρχαίων Ελλήνων «εξ όνουχος τον λέοντα». Όσον αφορά την ερευνητική ομάδα του «Εργαστηρίου Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας» του ΔΠΘ θα συνεχίσουμε στα ερευνητικά αυτά μονοπάτια, άλλωστε ήδη στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος

Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης έχει εγγραφεί το κατ' επιλογήν μάθημα «Ψηφιακή Λαογραφία».

Αυτά τα πρωτότυπα πράγματα που ερευνά και εφαρμόζει ο κύριος Καπανιάρης αξίζει να αρχίσουν να διδάσκονται και σε άλλα ελληνικά πανεπιστήμια, πέρα από το Πανεπιστήμιο Θράκης και το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Κι αξίζει πραγματικά ο ίδιος να διδάξει συστηματικά στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς πολλά έχει να διδάξει τους Έλληνες φοιτητές. Παραλλήλως δε μας δίνει ένα έξοχο υπόδειγμα όχι μόνο για τον εντοπισμό, τη διάσωση και τη μελέτη των αρχειακών συνόλων που σε αφθονία υπάρχουν γύρω μας –αρκεί να μπούμε στον κόπο να τα ψάξουμε–, αλλά και για τη χρήση των νέων τεχνολογιών αιχμής στη μελέτη αυτή, που μπορεί να αποφέρει πολύτιμα στοιχεία για τη γνώση του παρελθόντος, για τη μελέτη της παράδοσής μας και για τη γνώση των προϋποθέσεων και των ιστορικών καταβολών της συλλογικής μας ύπαρξης, οργάνωσης και δράσης.

Κι είναι αυτή η αίσθηση του νέου, του πρωτοποριακού και του πρωτότυπου που με γεμίζει αισιοδοξία και για το μέλλον των λαογραφικών σπουδών, τόσο στον τόπο μας όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο γενικότερα. Ένα μέλλον το οποίο εδώ ο συγγραφέας, με αφορμή αρχειακό υλικό για την εξέχουσα και κυριαρχική παρουσία του Ελληνισμού –και μάλιστα των Πηλιορείτων– στην Αίγυπτο, ορίζει και προδιαγράφει με σαφήνεια, επιστημοσύνη και πλήρη μεθοδολογική, θεωρητική και βιβλιογραφική επάρκεια.

Κομοτηνή, Φεβρουάριος 2020
 Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ